

**“O‘ZBEKTURIZM” MK JAHON SAYYOHLIK TASHKILOTINING
MUAMMOLARI VA ISTIQBOLI**

Juraqulova Farangiz Turaqul qizi

Nizomiy nomidagi TDPU

tarix fakulteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada “O‘zbekturizm” MK Jahon sayyohlik tashkilotining muammolari va istiqboli qisqacha yoritib beriladi. Xususan, mustaqillik yillaridan so‘ng yuzaga kelgan muammo va istiqbollari yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: “O‘zbekturizm”, “Meridian”, “Intercontinental”,

“Holiday IN”, sayyohlik, mehmonxonalar, “McNulty Group”, aeroport, dam olish maskanlari.

“O‘zbekturizm” MK o‘zining ravnaqini ko‘rsatmoqda. “O‘zbekturizm” MK rivojlantirish bo‘yicha bir qancha qarorlar qabul qilinmoqda. Bularning barchasi turizmni rivojlantirish va iqtisodiyotning asosiy tayanchiga aylantirish maqsad qilib olingan. Asta-sekin “O‘zbekturizm” MK O‘zbekistonning barcha hududlarida o‘z bo‘linmalariga ega bo‘lgan monopolist tashkilotga aylandi. 1998 yilda O‘zbekistonda 731,2 ming kishiga (1995 yilga nisbatan 2,5 barobar ko‘p) xizmat ko‘rsatildi, shundan 271,1 ming nafari chet ellik sayyohlardir. 1998-yilda turistik xizmatlar hajmi 3653,3 million so‘mni, umumiy foyda 544,3 million so‘mni, valyuta tushumi esa 20981414 ming so‘mni tashkil etdi. AQSH dollari. “Meridian”, “Intercontinental”, “Holiday IN” kabi xalqaro kompaniya va firmalar O‘zbekiston sayyohlik bozorida mustahkam o‘rin egallamoqda. Ro‘yxatni birgalikda amalga oshirilayotgan qator loyihalar – “Hotel Uzbekistan”, Samarqand va Buxorodagi xalqaro toifadagi mehmonxonalar bilan davom ettirish mumkin.

Biroq 1999 yilgacha turizmni rivojlantirish bo‘yicha aniq konsepsiyaning yo‘qligi bu sohani targ‘ib qilishni to‘xtatdi. Shu munosabat bilan “O‘zbekturizm” MK Jahon sayyohlik tashkiloti va BMT Taraqqiyot dasturi bilan birgalikda konsepsiyani ishlab chiqish bo‘yicha “McNulty Group” deb nomlangan xalqaro

ekspertlar guruhini tuzdi. Bunga kiritilgan ,O‘zbekiston, Buyuk Britaniya, Irlandiya, AQSh va Hindistondan yuqori malakali mutaxassislar. Loyihadan ko‘zlangan maqsad xalqaro bozorlardan mamlakatga sayyohlarni jalb etish, turizm biznesini iqtisodiyotning eng daromadli tarmoqlaridan biriga aylantirish, nafaqat dam olish xizmatlari, balki turizmning barcha zamonaviy turlarini rivojlantirish, kadrlar tayyorlash darajasini oshirish edi. , raqobatbardosh turizm mahsulotini yaratish va jahon bozoriga chiqish.

Shuni ta’kidlash kerakki, 1999-yilda mamlakatimizda xalqaro andoza darajasida turizmning milliy modeli shakllana boshladi. Bu bilvosita turizmga, xususan, bojxona, aviatsiya, chegara xizmatlari, xorijdan sayyohlarni kutib olish bilan bog‘liq bo‘lgan xizmat ko‘rsatish infratuzilmasini isloh qilishdan iborat edi. O‘zbekistonning asosiy sayyohlik markazlariga to‘g‘ridan-to‘g‘ri reyslarni amalga oshirish imkoniyatini cheklash kabi muammolar borligi sababli, 5 ta aeroport xalqaro aeroport maqomiga ega bo‘lgan – Toshkent, Samarqand. Buxoro, Urganch va Termizda atigi 2 tasi yirik samolyotlarni qabul qila oldi – Toshkent va Nukusda boshqa aeroportlardagi uchish-qo‘nish yo‘lagining uzunligi bunga imkon bermadi. Qimmat aviachiptalar ham asosiy muammo edi, masalan, Moskva-Buxoro reysi, Moskva-Italiya (250 dollar), bundan tashqari, agar sayyoh xorijiy kompaniyalarning samolyotlarida uchib kelgan bo‘lsa, ichki reyslarga chipta sotib olish qiyinlashdi.

Biroq, narx-navo bilan bog‘liq muammolarga qaramay, “Havo yo‘llari” MDHdagi eng yaxshilaridan biri hisoblangan. Aviakompaniya Butunjahon aviatsiya xavfsizligi jamg'armasining a'zosi bo'lgan, 1994-1999 yillarda aviatsiya xavfsizligi bo'yicha xalqaro jamg'armaning uzoq muddatli avariyasiz ishlashi uchun maxsus diplomlari bilan taqdirlangan. “Havo yo‘llari” MAK MDHda “beshinchi erkinlik” huquqini olgan kam sonli davlatlardan biriga aylandi, ya’ni. AQSh hududi bo‘ylab parvozlari.

Yuqori sifatli turistik avtotransport vositalaridan foydalanishda alohida noqulayliklar yuzaga keldi, ularni sotib olish uchun transport summasining 30 foizi miqdorida bojxona solig‘i, 70 foiz aktsiz solig‘i to‘lash zarur edi. Bu sayyohlik

kompaniyalari tomonidan chetdan olib kelingan avtotransport vositalarini xarid qilishning kamayishiga olib keldi va bu ham turistlarga xizmat ko'rsatish sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatdi. Qoraqalpog'iston, Xorazm va boshqa viloyatlarda suvning sifati ham muammo edi, undan foydalanish deyarli mumkin emas edi. Turizmni rivojlantirishning aniq konsepsiyasi va strategiyasi qabul qilinsa, bu muammolarning barchasi hal bo'ladi.

Davlat dasturini amalga oshirish yo'lidagi eng muhim qadamlardan biri 1999-yilda Respublika Oliy Majlisining XV sessiyasida "Turizm to'g'risida"gi qonunning qabul qilinishi bo'ldi. Mazkur qonun asosida turizm sohasidagi munosabatlarni huquqiy tartibga solish, shuningdek, turizm xizmatlari bozorini rivojlantirish ta'minlandi; O'zbekiston hududida turistlarning manfaatleri va huquqlarini huquqiy himoya qilish bilan bog'liq masalalar. Ishga jalb qilingan "O'zbekturizm" MK, O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, O'zbekiston Respublikasi Tashqi ishlar vazirligi, Toshkent davlat yuridik universiteti professor-o'qituvchilari, BMT Taraqqiyot dasturining O'zbekistondagi va Jahon sayyohlik tashkiloti ekspertlari hamda boshqa hisobotlar va manfaatdor tashkilotlar qatnashdi.

Toshkent, Samarqand, Buxoro va Xiva shaharlarida yangi tashkil etilgan turistik tashkilotlar birinchi foyda olingunga qadar, lekin uch yildan ortiq bo'lmagan muddatga barcha turdagi soliqlarni to'lashdan ozod etilgani ham buni tasdiqlaydi. Bundan tashqari turizm biznesini rivojlantirishni rag'batlantirish, moliyaviy rag'batlantirish usullaridan – imtiyozli kreditlar, imtiyozli foiz stavkalari, turizm ob'ektlarini yaratish uchun kreditlar berishdan keng foydalanildi. 2000-yillarning boshidan boshlab mamlakatda turizm sohasini isloh qilish davom ettirildi. Xususan, xalqaro xizmat ko'rsatish toifasiga ega mehmonxonalarni qurish va ta'mirlash ishlari boshlab yuborildi. 2001 yilga kelib O'zbekistonda 96 ta mehmonxona ro'yxatga olingan, ular orasida Intercontinental (Toshkent), Shodlik Palace (Toshkent), Sheraton (Toshkent), Afrosiyob (Samarqand), La Meridian (Toshkent), Bumi International (Toshkent), "Laby House", Dedeman (Toshkent), Jayhun (Urganch), Xiva Palace (Urganch), Reddison (Toshkent), Grand Orzu

(Toshkent) xalqaro toifadagi xizmat ko'rsatishning zamonaviy talablariga javob berdi. Biroq mehmonxonalar bandligi 28,4 foizni tashkil etgan bo'lsa, bunga birinchidan, mehmonxonalar narxining yuqoriligi, ikkinchi tomondan, turizm sohasining mavsumiyligi sabab bo'ldi. Masalan, Tailanddagi Sheraton mehmonxonasidagi standart xona 160 dollar, Lissabonda 147 dollar, Buyuk Britaniyada 127 dollar, Toshkentda esa 271 dollarni tashkil qilgan. Xuddi shu holat turistik paketga nisbatan qo'llaniladi, agar Turkiya va Misrga 15 kunlik sayohat, 3 yoki 4 yulduzli mehmonxonada joylashtirish, ovqatlanish, aviachiptalar, transferlar, tibbiy sug'urta 274-374 dollarni tashkil etgan bo'lsa, O'zbekistonda bunday turning narxi 1000 dollar, turistlarning kelishiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Sayyohlar viza olishda qiyinchiliklarga duch kelishdi, chunki O'zbekistonning faqat bir nechta davlatlarda (Avstriya, Belgiya, Buyuk Britaniya, Germaniya, Ispaniya, Fransiya, Shveytsariya va boshqalar) konsulligi bo'lganligi sababli, boshqa davlatlardan O'zbekistonga kelishni xohlovchilar ham bor edi. 7 kundan 30 kungacha kutish, uni olish uchun taklifnoma bo'lishi kerak edi. Bundan tashqari, viza ko'rsatilgan bo'lishi kerak sayyoh tashrif buyuradigan shaharlar. "Toshkent" xalqaro aeroportida xizmat ko'rsatish madaniyatining pastligi muammosi pasport va bojxona nazoratidan uzoq o'tishda, bagajni yig'ishda, uni olib o'tish uchun oddiy trolleybuslarning yo'qligida namoyon bo'ldi. Soliq deklaratsiyasini to'ldirishda noqulayliklar bor edi, bu uzoq davom etdi va xorijiy tillardagi blankalar taqchil edi.

Ichki ishlar organlarida ro'yxatdan o'tish qo'shimcha noqulayliklar keltirib chiqardi, turist uch kun ichida ro'yxatdan o'tishi kerak edi, agar mehmonxonada qolmagan bo'lsa, tibbiy muassasalarda yoki mehmonxonalarda qolganlar avtomatik tarzda ro'yxatga olindi. Havo va poyezd chiptalarini sotib olish ma'lumot yo'qligi va onlayn xaridlar bo'lmagani uchun qiyin bo'ldi.

Kadrlar tayyorlash past darajada edi, boshqa sohalar kabi turizm sohasi ham yaxshi tayyorlangan mutaxassislarga muhtoj edi. Yuqori malakali kadrlar tayyorlash O'zbekistonda turizmni rivojlantirishning bozor modelini tezroq isloh qilishga xizmat qiladi. Faqat 1999 yilda Toshkent davlat iqtisodiyot universitetida

Xalqaro turizm fakulteti ochildi va “Turizm menejmenti”, “Turizm marketingi” va “Turizm xizmati” mutaxassisliklari bo'yicha 60 nafar talaba birinchi qabul qilindi. Eslatib o'tamiz, Afg'onistonda Tolibonga qarshi harbiy operatsiyaning boshlanishi, dunyoda “qush grippi”ning tarqalishi, 2001-yil 11-sentabrda AQShda sodir etilgan teraktlar O'zbekistonga sayyohlar oqimini 2 yilga qisqartirgan edi. , respublika atrofidagi va jahondagi notinch siyosiy vaziyat tufayli, 2004-yilga kelib turizm sohasi bosqichma-bosqich tiklana boshladi, O'zbekiston joriy yilda 261,6 ming xorijiy mehmonni qabul qildi, shundan 13% turizm maqsadlarida, 13,1% tibbiy maqsadlarda, 21% biznes maqsadlarida, 65% boshqa va shaxsiy maqsadlarda. Chiqib ketgan sayyohlar soni asosan Toshkent, Samarqand va Buxoro shaharlariga to'g'ri keldi. Chet elga kelgan sayyohlarning 90,6 foizi Toshkent shahriga to'g'ri kelgani aholi daromadlarining kuchli tabaqalanishini ko'rsatdi. 2005 yilda turizm faoliyati bilan shug'ullanuvchi korxonalar soni 351 taga yetdi, shundan 250 tasi xususiy turistik kompaniyalardir. Sayyohlar asosan Xiva, Samarqand, Toshkent, Buxoro, Qashqadaryo, Surxondaryo, Farg'ona vodiysi viloyatlari turizm infratuzilmasi rivojlanmaganligi sababli yuqori turizm salohiyatiga ega bo'lsa-da, bu hududlarga borish aslida katta va kichik turistlar guruhlari uchun turistik yo'nalishga kiritilmagan.

Bu muammolarning oldini olish maqsadida “2006-2010 yillarda O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatish va servis sohasini jadal rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi Prezident qarori qabul qilindi. Ularning negizida zamonaviy mehmonxonalar barpo etildi, O'zbekistonning tarixiy, madaniy va me'moriy obidalari qayta tiklandi. Xususan, Qamchiq dovoni orqali o'tuvchi yo'l ta'mirlandi, Samarqand-Surxondaryo, Toshkent-Buxoro-Samarqand yangi temir yo'li qurildi. Toshkentdan Samarqandga yangi “Talgo-250” elektropoyezdlari relslarga chiqarildi. Turizm infratuzilmasini yaxshilash maqsadida Toshkent va Samarqand shaharlaridagi temir yo'l vokzallari to'liq rekonstruksiya qilindi.

Turistlarga yuqori darajadagi xizmat ko'rsatish uchun mehmonxonalar qurildi, yangi turistik yo'nalishlar ishlab chiqildi. Xususan, 4 maqomiga ega bo'lgan "Rossiya" mehmonxonasi qayta qurildi va nomi "Grand mir hotel" deb

o'zgartirildi. Bundan tashqari, 4 yulduzli “Le Meridian Tashkent”, “Dedeman Silk Road”, “Radisson” mehmonxonalari qurildi. Shuningdek, Toshkent viloyatida 100 million dollarlik “Chorvoq” dam olish maskanlari va golf klubi barpo etildi.

Xiva shahridagi “Meros”, “Ichan qal’a”, “Zafarbek”, “Islombek”, “Mirzaboshi”, “Dilorom” mehmonxonalari, Urganchdagi “Xorazm”, Buxorodagi “Honan Bukhoro” mehmonxonalari ta'mirlandi. Mubinjon”, “Nasriddin Navruz”, “Labi Havuz”, “Karvon”, “Hovli poen”, “Nozi sayeh”. Samarqandda “Zarina”, “Sevara”, “Malika Samarqand”, “Komila Baraka”, “Sherdor”, Andijonda “Oltin Voydiy”, Jizzaxda “O‘zbekiston”,Shahrisabze "Shaxrisabz". Shuningdek, mamlakatimizning barcha hududlarida avtoparklarni tiklash va modernizatsiya qilish uchun 12 million dollar ajratildi.

Shu bilan birga, 5 yulduzli mehmonxonalar faqat Toshkentda, 3-4 yulduzli mehmonxonalar Samarqand, Buxoro, Xiva, Termizda, 1-2 yulduzli mehmonxonalar O‘zbekistonning boshqa viloyatlarida joylashgan edi.Eng ko‘p faoliyat yuritayotgan turistik firma va mehmonxona korxonalari Toshkent shahrida (54 foiz), Samarqand viloyatida (18,5 foiz), Buxoro viloyatida (12,6 foiz), Xorazm viloyatida (5,2 foiz) joylashgan. 2007-2009-yillarda respublikada xorijiy sayyohlar sonining barqaror o‘shish tendentsiyasi kuzatildi. 2008 yilda bo'lsa hamyili jahonda global moliyaviy inqiroz avj oldi, turizm sohasi ko‘rsatkichlari tahlili soha barqaror va barqaror rivojlanayotganidan dalolat beradi.

2009 yilda 870,9 ming sayyohga, jumladan, 383,8 ming nafar xorijiy sayyohlarga xizmat ko‘rsatildi. 2009 yilda turistik xizmatlar eksporti 98,7 million AQSH dollarini tashkil etdi. Xulosa o‘rnida shuni aytish mumkinki, O‘zbekiston yuqori sayyohlik salohiyatiga ega bo‘lishiga qaramay, jahon turizm bozori reytingida ekstremal o‘rinlarni egallagan. O‘zbekiston turizm sohasini to‘laqonli rivojlantirishga imkon bermagan asosiy holat uning iqtisodiyot tarmog‘i sifatida alohida ajratilmagani, bu bilan davlat darajasida samarali kurash olib borilmaganidir. Davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirishga yetarlicha e‘tibor berilmagan,mintaqaviy turizm tashkiloti va turizm sanoati asosan o'z-o'zini

moliyalashtirdi. Ko'pgina tadbirkorlar turizm sohasida davlat lavozimlarini ifodalovchi organ bilan hamkorlik qilishning hojati yo'qligini his qildilar.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati;

1. Mirziyoyev turizmni yil bo'yi daromad manbaiga aylantirish bo'yicha topshiriq berdi [Elektron resurs] URL: <https://uznews.uz/posts/mirziyoyev-poruchil-prevratit-turizm-v-kruglogodichnij-istochnik-dokhoda-04-10> .
2. Saidov A.F. O'zbekistonda turizm: iqtisodiy, ijtimoiy va tashkiliy jihatlari. - Moskva: Turizm instituti, 1991.
3. Алиева М.Т. Туристический менеджмент. – Тошкент: ТДИУ, 2007.
4. Сафаров Б.Ш. Миллий туризм хизматлар бозорининг инновацион ривожлантиришнинг методологик асослари. – Тошкент: Фан ва технология, 2016.
5. Болтабоев М.Р. Тухлиев И.С., Сафаров Б.Ш., Абдухамидов С.А. Туризм: назария ва амалиёт. – Тошкент, 2017.
6. Очилова Х.Ф. Гастрономический туризм. – Ташкент: IQTISODIYOT, 2017.
7. Бобожднова Д. Ўзбекистонда туризм соҳасини янада ривожлантиришнинг ҳуқуқий асослари яратилиши // Ўзбекистоннинг Стратегик тараққиётида туризм: муаммолар ва истиқболли режалар. – Тошкент, 2019.
8. Тухлиев Н. Миллий туризм модели, унинг моҳияти ва хусусиятлари // Ўзбекистоннинг Стратегик тараққиётида туризм: муаммолар ва истиқболли режалар. – Ташкент, 2019.
9. Жиянов У. Ўзбекистонда туризмни ривожлантириш омиллари ва шарт шaroитларини баҳолаш. – Тошкент, 2019.
10. Алимova М.Т. Худудий туризм бозорининг ривожланиш хусусиятлари ва тенденциялари (Самарқанд вилояти мисолида): Дис. иқт. фан. док. - Самарқанд, 2017.
11. Мансуров М.Ш. Мустақиллик йилларида Фарғона водийсида туризм тараққиёти ва истиқболлари.: Т.ф.ф.д. дисс. (PhD). – Тошкент, 2019